

ARCHEOLOGICZNE KSIĘGI INWENTARZOWE DAWNEGO PRUSSIA-MUSEUM. DIE ARCHÄOLOGISCHEN INVENTARBÜCHER AUS DEM EHEMALIGEN PRUSSIA-MUSEUM. АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИНВЕНТАРНЫЕ КНИГИ БЫВШЕГО МУЗЕЯ «ПРУССИЯ». *Aestiorum hereditas I* (red. A. Bitner-Wróblewska). Olsztyn, 2008, 448 p.

2008 metų gruodžio 9 dieną Valstybiniame archeologijos muziejuje Varšuvoje įvyko išpūdingo savo poligrafine kokybe ir turiniu leidinio „Archeologinės buvusio „Prussia“ muziejaus inventorinės knygos“ (*Aestiorum hereditas I*) pristatymas. Gausus būrys renginio svečių taip pat galėjo apžiūrėti parodą „Išgelbėti buvusio „Prussia“ muziejaus inventoriai“. Ši istorija turi gražią priešistorę, kurią verta papasakoti.

2008 metų vasario 28 dieną Olštyno pilyje (Lenkija) vyko išskirtinės reikšmės renginys, skirtas tarptautiniam kultūriniam Lenkijos ir Rusijos Kaliningrado srities bendradarbiavimui. Čia pirmąsyk buvo atidaryta aukščiau minėta paroda. Atidarymo metu Olštyno valstybinis archyvas iškilmingai perdavė Kaliningrado Istorijos ir meno muziejui konservuotas ir atnaujintas buvusio „Prussia“ muziejaus Karaliaučiuje knygas. Jų gelbėjimo nuo tolesnio laiko ir popieriaus „ligų“ niokojimo istorija prasidėjo 2007 metų pradžioje, kuomet jos buvo atvežtos į Olštyno valstybinio archyvo konservavimo ir reprografijos dirbtuves. Sudėtingų konservavimo darbų metu buvo sutvarkyti ir išgelbėti inventorinėms knygoms priklausę 792 lapai (1584 puslapiai) ar jų fragmentai. Nustatyta, kad tai 13 knygų dalys.

Dar dviejų inventoriaus knygų buvo išlikę tik viršeliai. Darbo eigoje inventorinės knygos buvo skenuojamos prieš ir po konservacijos. Visi šie darbai buvo finansuoti Lenkijos Kultūros ir nacionalinio paveldo ministerijos lėšomis. Parodos Olštynė atidarymui lenkų, vokiečių ir rusų kalbomis buvo parengta knygelė „Išgelbėta Rytų Prūsijos istorija. Archeologinės buvusio „Prussia“ muziejaus inventoriaus knygos“. Joje buvo trumpai aptarta Rytų Prūsijos archeologijos ir „Prussia“ muziejaus Karaliaučiuje istorija, buvusių rinkinių likimas II pasaulinio karo metais ir po jo. Vienas skyrelis paskirtas knygų konservavimo eigos ir taikytų metodų apžvalgai. Taip pat trumpai apžvelgtas inventorinių knygų turinys. Pabaigoje knygelės autoriai A. Bitner-Wróblewska, T. Nowakiewicz, A. Rzeszotarska-Nowakiewicz, W. Wróblewski, M. Bogacz-Walska išreiškė mintį, kad išlikusių inventorinių knygų tolesnis publikavimas, archeologinių radinių identifikavimas naudojant archyvinius duomenis turėtų vykti vaisingo tarptautinio mokslininkų bendradarbiavimo plotmėje, siekiant atkurti buvusio „Prussia“ muziejaus paveldą, kuris toks svarbus Baltijos regiono ir visos Vidurio Europos archeologijos tyrinėtojams.

Taigi knygelė „Ocalona historia Prus Wschodnich. Archeologiczne księgi inwentarzowe dawnego Prussia-Museum“ (Warszawa, 2008) tapo pirmąja vaga didelio lauko arime. Čia aptariamas trikalbis leidinys „Archeologinės buvusio Prussia muziejaus inventorinės knygos“ (*Aestiorum hereditas I*) (Olsztyn, 2008) yra tas didelis tarptautinėmis pajėgomis suartas laukas. Knyga, kuri sudaryta iš 447 puslapių, yra išleista tarsi meno albumas, todėl ji yra ne tik ypatingai svarbi publikacija archeologams, bet ir išpūdinga bibliofilams. Kita vertus, Prussia muziejaus inventorinėse knygose įamžinti radinių piešiniai daugiausia yra aukštos kokybės grafikos pavyzdžiai. Du šimtai penkiasdešimt publikuotų lentelėse inventorinių knygų lapų yra ne tik neįkainojamas archeologijos mokslo šaltinis, bet taip pat pavyzdys, kokie grafiškai išpūdingi ir tikslūs turi būti senienų piešiniai. Deja, skenuoti knygų lapai dažnai yra fragmentiški, popieriaus kenkėjų ir drėgmės sunaikintais pakraščiais ar net vidurine lapo dalimi.

Grįžkime prie aptariamos knygos, kurios tekstai publikuoti viename puslapyje stulpeliais lenkų, vokiečių ir rusų kalbomis, turinio. T. Nowakiewicz pristato archeologijos istorijos

Rytų Prūsijoje apybraižą, prasidedančią nuo XVI a. Simono Grunau darbo ir besibaigiančią XX a. pirmosios pusės archeologiniais veikalais ir asmenybių veikla (II pasauliniu karu). Ši studija, kaip ir A. Rzeszotarskos-Nowakiewicz straipsnis apie „Prussia“ muziejų Karaliaučiuje, yra trumpi vadovėliai apie Rytų Prūsijos archeologiją su vertinga informacija profesionalams, studentams bei mėgėjams. Darbai papildyti įdomia ikonografinė medžiaga. Pavyzdžiui, publikuojami Karaliaučiaus pilies planai su nurodyta „Prussia“ muziejaus vieta joje (iš Olštyno valstybinio archyvo bylų).

A. Bitner-Wróblewska pateikia „Prussia“ muziejaus kolekcijos likimo apžvalgą (1943–2008). Šis straipsnis tarsi vaizdingas detektyvo aprašymas apie tai, kokį likimą patyrė „Prussia“ kolekcijos dalys bei archyvas Vokietijoje, Lenkijoje ir Kaliningrado srityje. Tekstas taip pat labai naudingas tiems, kuriems svarbu, kur ir kokia medžiaga yra saugoma šiuo metu.

Vokiečių archeologų Ch. Reich ir W. Menghin straipsnis supažindina su „Prussia“ rinkinio dalimi saugoma Berlyne, Priešistorės ir ankstyvosios istorijos muziejuje. Taip pat pateikiama įdomi medžiaga apie muziejaus rinkinio likimą karo ir pokario metais, remiantis Vokietijoje išlikusiais rašytiniais šaltiniais. Suinteresuotas skaitytojas čia ras trumpą „Prussia“ rinkinio inventorizavimo sistemų aptarimą. Tarptautinio mokslininkų bendradarbiavimo svarbos pavyzdys – Ch. Reich ir W. Menghin darbe pateikti palyginimai išgelbėtų inventorinių knygų turinio su Berlyne saugomais buvusio „Prussia“ muziejaus radiniais ir archyvais. Aptarta medžiaga iš paminklų buvusių Pokirben, Klein Puppen, Daumen, Schulstein vietovių.

Kaliningrado Istorijos ir dailės muziejaus darbuotojas A. Valujev supažindina su sudėtinga „Prussia“ rinkinių (tarp jų ir inventorinių knygų), likusių po karo Kaliningrade, gelbėjimo istorija Karaliaučiaus pilies griuvėsiuose ir III forte Quednau. Autorius sąžiningai pabrėžė, kad jau nuo devintojo praėjusio amžiaus dešimtmečio ieškota lėšų inventorinėms knygoms restauruoti, tačiau tas darbas atliktas tik 2007 metais lenkų specialistų darbo ir finansavimo dėka.

Knygoje esama teksto, kuriame patys konservatoriai – M. Bogacz-Walska ir A. Ulewicz – pristato inventorinių knygų būklę prieš konservavimą, jų sunykimo priežastis bei konservacijos pro-

cesą ir metodus. Fotofiksacija parodo kontrastą tarp pirminės knygų būklės ir atlikus visus darbus konservacijos dirbtuvėse. Autoriai pateikia kiekvienos knygos išlikimo būklės aprašymą, išlikusias dokumentuose datas ar numeraciją.

Paskutinis straipsnis, kurį kartu parašė A. Bitner-Wróblewska, T. Nowakiewicz, A. Rzeszotarska-Nowakiewicz, W. Wróblewski, yra skirtas inventorinių knygų turinio analizei, šių knygų sugrįžimo į mokslinę vartoseną svarbai nušviesti. Autoriai atliko didžiulį darbą rekonstruodami tas knygų vietas, kurioje įrašai neišliko arba neįskaitomi. Jie ieškojo knygų piešiniams analogijų ne tik publikacijose, bet ir kituose archyvuose dokumentuose. Pavyzdžiui, Mozūrijos tautų kraustymosi laikotarpio medžiagos rekonstrukcijai naudojo duomenis iš F. Jakobsono kartotekos. Dešimt knygų išliko su datomis: ankstyviausia su 1880–1893 metų įrašais, o vėlyviausia su 1938 m. data. Kitos datuotos 1887, 1894, 1903, 1907, 1909, 1910, 1923, 1928 metais. Šiose knygose daugiausia nupiešti ir aprašyti radiniai iš Mozūrijos ir Sembos pusiasalio. Tarkim, visa knyga Nr. 1 (pradėta 1894 m., o tęsta 1928 m.) buvo skirta Daumen/Tumiany kapinyno radiniams. Deja, nedaug esama žinių apie buvusio Klaipėdos krašto radinius. Artimiausi lietuviškoms sritims yra radiniai iš Rasytės Kuršių Nerijoje, Ragainės ir Linkūnų buvusioje Tilžės apskrityje, kurie aprašyti knygoje Nr. 9 (1938 m.), apėmusioje daugelį chronologiškai ir geografiškai įvairių Rytprūsių radimviečių. Autoriai, identifikavę tam tikro paminklo medžiagą knygoje, glaustai pateikia jo tyrinėjimų istoriją, aptaria medžiagos literatūroje publikavimo apimtį. Autoriai paskyrė daug savo atidos ir kruopštumo skaitydami dažnai sunkiai įžiūrimus rankraščius. Publikuotose inventorinių knygų lentelėse ne visur įžiūrimi blankūs užrašai, todėl straipsnyje pateikiami komentarai ir lentelių aprašai yra labai vertingi, aiškinantis inventorių turinį.

Sulaukus tokio visapusiško leidinio, kaip čia aptartasis, reikia padėkoti autoriams bei leidėjams, kad tarptautinio bendradarbiavimo, geranoriškumo ir profesionalumo dėka į mokslinę apyvartą grįžo svarbūs Rytų Baltijos regiono archeologijos šaltiniai. Tikėkimės, kad likusioji inventoriaus knygų lentelių dalis taip pat netrukus bus prieinama suinteresuotam skaitytojui. Linkime, kad kiti „Aestiorum hereditas“ tomai būtų verti pirmojo!

Rasa BANYTĖ-ROWELL